

מוסדות התקשורת בממשל דמוקרטי

מאיר זילכה - גבעת גונן ירושלים

מה צריך להיות היחס בין הממשל לתקשורת? מבחינת שיתוף פעולה, פיקוח, צנזור וכו'

דגמים של ממשל-תקשורת

הדגם טוטליטארי

מאפייני המשטר הטוטליטארי

- 1. מפלגת המונים יחידה – מאורגנת בצורה היררכית עד לרמת המנהיג האחד בעל השליטה האבסולוטית.
- 2. אידיאולוגיה מפותחת – יומרנית, כוללנית ו"משיחית" במובן של השאיפה להגיע למצב אוטופי של החברה האנושית.

● 3. פיקוח של המפלגה באמצעות טרור פיזי ופסיכולוגי על האזרחים באמצעות משטרה חשאית. הסתייעות באמצעים טכנולוגיים ופסיכולוגיים.

● 4. שליטה מוחלטת של המפלגה והממשלה על אמצעי התקשורת ההמוניים – טלוויזיה, עיתונות, רדיו, קולנוע

● 5. פיקוח ושליטה על ההתאגדויות והפעילויות הקבוצתיות בכל תחומי החיים.

מקורות הכריזמה הטוטליטארית – לעיתים אישית (היטלר) ולעיתים פולחן
אישיות מתוקשר (סטאלין – 'שמש העמים') המושג בזכות השליטה במנגנוני
המפלגה ובתקשורת ההמונים.

המפלגה שואפת לנהל את כל תחומי החיים!

הממד הכריזמטי – הנאמנות למפלגה ולמנהיג הופכים לקריטריון העיקרי או
הבלעדי למינויים ציבוריים. התוצאה – פגיעה במקצועיות וביעילות.

אידיאולוגיה טוטלית ו"משיחית"

- האידיאולוגיה של המפלגה הטוטליטארית שואפת ליצור סדר חברתי חדש ורדיקלי, המשנה מהיסוד את הסדר החברתי הקיים.
- תביעה מכל הפרטים להיות נאמנים לחזון האידיאולוגי ולהיות חיילים בשירותו.
- זו הסיבה לכך שבניגוד למשטרים אוטוריטאריים שמרניים למשטר הטוטליטארי חשוב מה מרגישים האזרחים ועל מה הם חושבים. החשיבה המפלגתית מוודאת שכולם יחשבו נכון, ומי שלא הולך בתלם נזקק ל"חינוך מחדש".

הפגנה נגד ארה"ב בצפון קוריאה

הדגם הטוטליטרי

- מתקיים במדינה טוטליטרית בעלת שלטון יחיד
- התקשורת כפופה לשלטון, השליט הוא זה שקובע מה יפורסם
- אין לתקשורת חופש ביטוי בכלל
- אסור לתקשורת להעביר ביקורת על השלטון
- השלטון מוצג באופן חיובי כל הזמן
- דוגמה- התקשורת בתקופת גרמניה הנאצית בשליטתו של היטלר

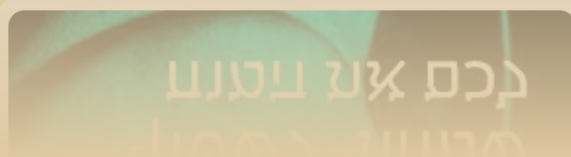

שליטה על אמצעי התקשורת ועל ההתארגנויות החברתיות

**המטרה – אינדוקטרינציה אידיאולוגית בוטה ומתמדת עד
לרמה של 'שטיפת מוח'.**

● מתבצעת במערכת החינוך, בתנועות הנוער, בארגונים
המקצועיים, במקומות העבודה ובשעות הפנאי ע"י
אמצעי התקשורת.

● המשטר הטוטליטארי שואף לעצב את אישיותם
ומחשבותיהם של האזרחים, לכן חשוב לו גם מה הם
עושים וחושבים בזמנם החופשי ובד' אמותיהם
הפרטיות.

עוצמת הסמכויות

משטר טוטליטרי חודר לכל תחומי החיים ומנהל מעקב
צמוד אחרי התנהגותם, דיבוריהם ומחשבותיהם של
האזרחים.

<https://www.youtube.com/watch?v=bYg2SbnfZQM>

המהפכה באיראן 1979, 8:50-13:00

טוטליטריזם דתי – איראן החומייניסטית

- אידיאולוגיה - חוקה תיאוקרטית: מתבססת על האסלאם ועל החוק המוסלמי.
- מטרת המשטר – כינון חברה שבה "ערכים אסלאמיים, צווים אסלאמיים וחוקים אסלאמיים ישלטו על כל היחסים החברתיים". מי שמתנגד למהפכה האסלאמית מוקע כאויב וככופר.
- פולחן אישיות: חכם הדת, הייאתוללה חומייני – ראה עצמו כ"צל אלוהים עלי אדמות", ובעל סמכויות בלתי מוגבלות – יכול לפסול / לפטר נשיא שנבחר אם סטה מדרך האסלאם. הנישא, הממשלה, הפרלמנט, בתי המשפט, מפלגת השלטון והצבא כפופים למרותו הישירה.
- שליטה ופיקוח על מערכת החינוך: שינוי רדיקלי של תכניות הלימודים, טיהור מערכת החינוך והאוניברסיטאות ממרצים ומורים חילוניים וביטול קורסים שלא עלו בקנה אחד עם התפיסה האסלאמית. לימודי אסלאם חובה כחלק מהחובות לתואר.
- טיהור הצבא : פוטר 80% מהקצינים ומאות הוצאו להורג, כנ"ל גם בקרב עובדי הרדיו והטלוויזיה.
- הפעלת טרור על ה"אזרחים" אלפים הוצאו להורג, כולל ילדים, לעיתים באמצעות הליך משפטי רשמי ולעיתים בשיטת "הצדק המהפכני". נשים – מי שהפרה את חוקי המוסר (למשל לא הקפידה על כיסוי ראש) – נענשה בגזיזת שיער או בשפיכת חומצה על הפנים.

הדגם השני - האוטוריטרי

● גנרל עבד אל פתאח סעיד חוסיין ח'ליל א-סיסי - נשיא מצרים

דגם אוטוריטרי סמכותי- יותר מתון

- מתקיים במדינות דיקטטוריות
- לתקשורת יש חופש ביטוי מוגבל
- כל עוד התקשורת לא מתנגדת לשלטון או לא מעבירה עליו ביקורת יש חופש ביטוי.
- בנושאים שקשורים לשליט, השליט מאשר מה מותר ומה אסור לפרסם, אסור להעביר עליו ביקורת
- במקרים כאלו, על התקשורת יוטלו הגבלות כגון צנזורה.
- יש אפשרות להתארגנות תרבותית, חברתית וכו'. יש אפשרות להביע ביקורת באמצעי התקשורת, אולם, אסור לאמצעי התקשורת להוות אופוזיציה גלויה לשלטון.

הצנזורה במצרים: תכנית אירוח בוטלה במחאה

הפגנות במצרים צילום: GettyImages/אימאג'בנק

עודכן 24/10/2011 14:57

דוד אברהם

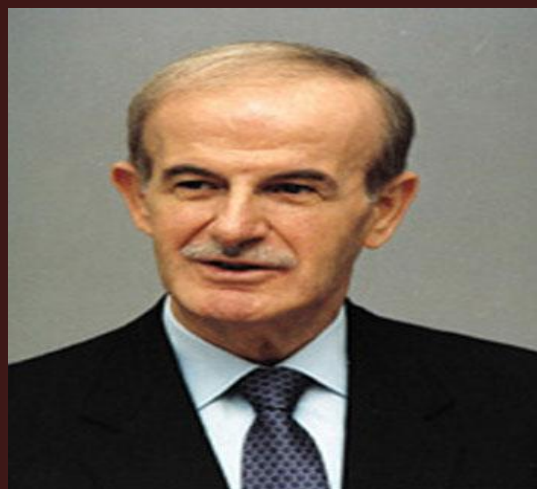
מנחה תכנית האירוח הפופולארית במצרים ביטל את השידורים וכתב בחשבון הפייסבוק שלו כי יש "התדרדרות מורגשת בחופש התקשורת במצרים"

מצבי ביניים

- משטרים אוטוריטאריים שבהם קיימת ריכוזיות חזקה, השלטון מסתייע בשירות חשאי, מפעיל טרור כנגד מתנגדיו ועושה שימוש באמצעים טכנולוגיים על מנת להשיג שליטה ופיקוח מהווים דגם של משטרים עם מאפיינים טוטליטריים.

- דוגמאות – סוריה תחת שלטון אסד, עיראק
- תחת שלטון סדאם חוסיין, לוב תחת שלטון קדאפי.
- בכל המשטרים הללו חסר הממד האידיאולוגי – משיחי.
- דוגמאות נוספות למצבי ביניים - מצרים וסין כיום.

נקודות השוני בין המשטרים

- עוצמת הסמכותיות נמוכה במשטר האוטוריטרי
- הבסיס אידיאולוגי פחות קיצוני ומשיחי
- שמרנות לעומת חזון מהפכני
- מקום המפלגה
- חופש ביטוי מינימלי בכל מה שלא קשור לשלטון
- יש תקשורת שלא קשורה לממשל- אך לא יכולה לפגוע בו

הדגם הליברלי

המורשת הליברלית

- תפיסה אינדיבידואליסטית – היחיד במרכז, מחויבות המדינה לזכויות האזרחים ולחירויותיהם קודמת למחויבות האזרחים לייעודים הקולקטיביים של המדינה.
- **הגנת המיעוטים מפני עריצות הרוב.**
- קיומם של זכויות טבעיות וחירויות יסוד שאין למדינה רשות לפגוע בהן.

ריבונות העם

● המסגרת הפוליטית הדמוקרטית היא ביטוי של הסכמיות בין אזרחי המדינה. ציבור האזרחים הוא העומד בבסיס המדינה ומכוחו פועלים המוסדות הפוליטיים.

● בדמוקרטיה האתונאית הקלאסית – העם הוא השליט. בדמוקרטיה המודרנית העם הוא הריבון אך לא השולט בפועל. השלטון מצוי בידי נציגי העם הנבחרים. הפרלמנט והממשלה בשיטה הפרלמנטרית והנשיא בשיטה הנשיאותית.

במילים אחרות

אמצעי התקשורת יכולים ורשאים לדווח על כל דבר
הנראה להם, הם יכולים להעביר כל ביקורת הנראית
להם על השלטון ואו על אנשיו. אין כל הגבלות
החלות על התקשורת.

הדגם הליברלי- החופשי לגמרי

- מתקיים במדינה דמוקרטית
- לתקשורת יש חופש ביטוי מוחלט, ללא הגבלות
- התקשורת יכולה להעביר ביקורת על השלטון וההתנהלות במדינה ובנוסף לשקף לציבור את האירועים השונים המתרחשים
- דגם זה לא מתקיים בשום מקום, זהו דגם אידיאלי של התקשורת אך אף מדינה לא מוכנה לאפשר לתקשורת חופש בלתי מוגבל.
- באף מדינה אין העדר צנזורה מוחלט בנושאים כמו בטחון

חסרונות בדגם הליברלי

- הכל פרוץ
- אין סדר ברור בהיררכיה
- אין נבחרי ציבור אמיתיים שעושים את עבודתם
- אין את עקרון "בטחון הציבור"

דגם האחריות החברתית

דגם האחריות החברתית

- מתקיים במדינה דמוקרטית
- דגם זה מבוסס על הנחת שהתקשורת רוצה לפרסם הכל והמדינה לא רוצה שיפרסמו כל מה שקורה בתקשורת לכן החליטו על הסכם.
- בין התקשורת למדינה יש הסכם
- מצד אחד - המדינה סומכת על התקשורת ומאפשרת לה חופש ביטוי
- מצד שני - התקשורת יודעת שלא כל דבר היא יכולה לפרסם ויש נושאים שהיא בוחרת לצנזר בעצמה כדי לא להתעמת עם הממשל

המדינה מספקת לתקשורת מידע בתמורה לנאמנותה
ואחריותה של התקשורת לזכויות הפרט ולאינטרס
הלאומי.

ואילו אמצעי התקשורת מבינים שיש נושאים
שעליהם להגביל את הפרסום כמו ביטחון המדינה.
על כן התקשורת יכולה להיות בידיים פרטיות ואין לשלטון
כל מעורבות במינויים של בעלי התפקידים השונים

לסיכום

שליטה	פיקוח	
המפלגה ובראשה השליט	בכל התחומים	הטוטוליטארי
המדינה	בתחומים שקשורים לשלטון	אוטוריטרי
האזרחים והמדינה בשיתוף	פיקוח חלקי	אחריות חברתית
האזרחים	אין פיקוח	ליבראלי

תקופה	אוטוריטארי	טוטליטארי (סובייטי)	ליברלי	אחריות-חברתית
החל במאות ה-16-17, במשטרים אוטוריטאריים באירופה.	החל במאות ה-16-17, במשטרים אוטוריטאריים באירופה.	המאה ה-20, נאציזם.	החל במאה ה-17, בארה"ב.	החל במאה ה-20, במשטרים דמוקרטיים.
עיקרי הדגם	המדינה מעל הכול, האינטרסים של המדינה קודמים לאלו של הפרט. האזרחים לא אמורים להיות מעורבים בניהול המדינה ולכן לא זקוקים ולא זכאים למידע. המשטר מסתפק בדיכוי האופוזיציה הפוליטית.	שליטה מוחלטת של הממסד הפוליטי בכל תחומי החיים, המחשבה וההתארגנות החברתית במדינה. המפלגה במרכז - כולם צריכים להאמין במפלגה ומי שלא הוא אויב. כמוכן שאין חופש הביטוי.	הענקת מרב החופש ליחיד והגבלת כוחו של השלטון. הפרט במרכז. השלטון הוא אמצעי לשירות הפרט ולכן יש לבדוק את תפקודו כל הזמן. הפרט זכאי לדעת את כל האמת כדי שיוכל לבחור.	משטר דמוקרטי אמצעי התקשורת צריכים לגלות ערנות ורגישות למסגרת החברתית בה הם פועלים ובהתאם לכך ולהפעיל ריסון עצמי ולהימנע מכל דבר העלול לעודד פשע, אלימות או פגיעה בחלקים כלשהם של החברה.
תפקיד התקשורת	אסור לה למתוח ביקורת על השלטון.	התקשורת שופר של המפלגה.	התקשורת כלב השמירה של הדמוקרטיה. עליה לחשוף ולבקר כמה שיותר את השלטון כדי לברר שזהו השלטון הנכון.	אמצעי התקשורת צריכים למלא את תפקידיהם מתוך שמירה על סטנדרטים גבוהים של אינפורמטיביות, מהימנות, אובייקטיביות ואיזון. אמצעי התקשורת אמורים לשקף באופן פלורליסטי את מגוון הדעות בחברה.
עוצמת הפיקוח	השלטון נותן רישיונות פעולה, ממנה בכירים, מתערב בתכנים, מטיל צנזורה.	פיקוח מוחלט = התקשורת כפופה בכל תחומי הסיקור והמידע לפיקוח פוליטי.	פיקוח מינימאלי - רק במקרי קצה משמעותיים. שני הצדדים (השלטון והתקשורת) נהנים מאוטונומיה.	על השלטון להימנע ככל האפשר מהתערבות בפעילות התקשורת, אלא אם כן התקשורת חורגת מ"קווים אדומים".
בעלות	פרטית אך תלויה ברישיון מהשלטון.	בידי המפלגה.	כל מי שרוצה ויכול להפעיל אמצעי תקשורת - רק פרטית ולא ציבורית או ממשלתית.	אמצעי התקשורת אמורים להיות עצמאיים ובלתי תלויים בממסד או במוסדות אחרים - יחד עם זאת רצוי שיהיו גם בבעלות ציבורית וגם פרטית למען האיזון.

לסיכום

סרטים

- חיים של אחרים
- משחקי שלטון

